

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

Кафедра соціальної психології

Кафедра соціальної роботи

Військовий інститут

**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
НАПН УКРАЇНИ**

**Соціально-психологічний методичний реабілітаційний центр
Лабораторія психології мас і спільнот**

**Військова психологія
у вимірах війни і миру:
проблеми, досвід, перспективи**

**Матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

12-13 лютого 2016 року

**Дроздов О.Ю. КАРТОГРАФІЧНА ПРОПАГАНДА
ЯК МЕТОД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ**

**Зубілек Т.В. РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ
ДО ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ**

Київ 2016

Зміст теорії Вілсона підкреслює ключовий аспект соціальної підтримки, що відрізняє її від соціального захисту та допомоги – особливістю соціальної підтримки виступає те, що вона характеризується активністю самого суб'єкта, котру він спрямовує на подолання проблемної ситуації. Це дає підстави говорити про те, що готовність суб'єкта до пошуку та сприйняття соціальної підтримки до активної участі у побудові відповідної діяльності постає рівноцінно важливим чинником поряд з готовністю та можливістю соціального оточення таку підтримку надати.

Висновки. Специфіка включення процесу соціальної підтримки в перебіг розв'язання життєвих труднощів пов'язаних з ситуацією вимушеного переселення повинна віддзеркалюватися в розгортанні суб'єкт-суб'єктної взаємодії, метою якої постає поступове забезпечення повної самостійності суб'єкта, котрий отримує соціальну підтримку. Відповідно, соціальна підтримка повинна створювати умови для зниження рівня стресу та підсилити здатність до саморегуляції, містити у собі можливості для розвитку та саморозвитку її отримувача.

Список використаних джерел

1. Lai K. Community-based Programme for War-affected Children: the Case of Georgia / K. Lai, B. Toliashvili // Social Work and Social Policy in Transition. – 2010. – Vol. 1, Issue 2. – P. 92 – 118.
2. Культурний шок и социальная поддержка. Culture shock and social support. Pantelidou S., Graig T. Психиатрия, 2007, №4. – с. 240.
3. Wills T. A., Shinar O. Measuring perceived and received social support. Social support measurement and intervention: a guide for health and social scientists. S. Cohen, L.G. Underwood, B.H. Gottlieb editors. New York: Oxford University Press, 2000, pp. 86-135.

Дроздов О.Ю.,

Інститут соціальної та політичної психології НАПН, кандидат психологічних наук, доцент, докторант (м. Київ)

КАРТОГРАФІЧНА ПРОПАГАНДА ЯК МЕТОД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ

Однією з пропагандистських технологій формування масової геополітичної свідомості (і, відповідно, методом інформаційно-психологічної війни) є так звана «картографічна пропаганда». Так, ще у XVIII ст. Англія та Франція почали випуск карт з різними кордонами своїх північноамериканських колоній. Але саме у XX ст. ця технологія була методично вдосконалена і отримала поширення. Зокрема, у 1935 р. німецьким вченим А. Зігфельдом була розроблена концепція «сугестивної картографії», ідея якої полягала у переорієнтації функції карт від *«пасивного зображення існуючої*

реальності до динамічної зброї, що навіює...» [4, С.76]. А. Зігфельд підкреслював суттєву відмінність сугестивної картографії від наукової (академічної) – сугестивні карти виступають засобом пропагандистського та освітнього впливу, в результаті якого у свідомості населення виникають певні емоційно забарвлені уявлення щодо тих чи інших територій. Прикладом практичного застосування сугестивної картографії стала поява та поширення у німецьких географічних атласах та підручниках того періоду специфічних карт «німецьких територій». Державні кордони Німеччини при цьому часто замінювались етнічними межами розселення німців або німецькомовних народів; до території Німеччини включалися землі, втрачені («несправедливо захоплені») після Першої світової війни внаслідок Версальського мирного договору. Наприклад, на одній з таких карт 1935 р. територія Німеччини, крім власне Німеччини, включала ряд прикордонних областей Польщі, Чехословаччини, Угорщини та Франції (населених етнічними німцями), німецькомовні Австрію, Люксембург, Ліхтенштейн, більшу частину Швейцарії; крім того, «німецькими державами» (нордичними у плані етнічного походження населення) зображувалися Голландія, частина Бельгії, Данія та Швеція. На іншій сугестивній карті того періоду столиця Німеччини Берлін поставала під загрозою можливих нападів з боку Польщі та Чехословаччини [4]. Зрозуміло, що всі ці «карти» у яскравих кольорах, підкріплені відповідними емоційно насиченими «поясненнями» у школі та ЗМІ, сприяли формуванню у багатьох німців мілітаристських геополітичних установок і схвального ставлення до загарбницької політики нацистів, котра сприймалась як «повернення та об'єднання споконвічних німецьких земель».

З 1969 р. Японія почала друкувати географічні карти, на яких ряд Курильських островів, що офіційно належали СРСР (так звані «північні території»), включалися до території Японії. Відомо, що аналогічну «картографічну політику» стосовно Росії почав здійснювати й Китай. Так, у 1996 р. у КНР був випущений «Короткий атлас китайської історії», де російсько-китайський кордон зображувався відповідно до умов Нерчинського договору XVII ст. (останнього договору між двома державами, який китайці вважають «справедливим» та «рівноправним»). Тенденція до поширення викривлених, а часто і фальсифікованих, карт посилилася після розпаду СРСР та початку міжнародних конфліктів. Прикладом є деякі сучасні політико-географічні й історико-політичні карти Грузії, Вірменії та Азербайджану, укладачі яких апелюють до політичних або етнічних кордонів XVIII – початку XX ст. (а іноді, і давніших часів). Подібні політико-картографічні «досягнення» (щоправда, не на державному рівні) були навіть в Україні. Так, 2009 р. львівським фондом «Україна-Русь» була випущена карта «Соборної України», яка включала окремі території Росії, Білорусі, Польщі, Словаччини та Румунії. Відомо, що прийом «сугестивної картографії» використовуються у підручниках та географічних картах, що виходять в Ізраїлі та Палестинській автономії [1]. Доволі «свіжим» прикладом є ситуація з Кримом, який почали зображати як російський не лише

на російських картах, але й в окремих зарубіжних картографічних виданнях. Іноді «картографічна пропаганда» набуває доволі специфічних форм. Так, протягом багатьох років на ірландських марках зображуються контури єдиної цілісної країни-острова, включаючи Північну Ірландію, яка офіційно входить до складу Великої Британії.

Сучасні психологічні дослідження підтверджують вплив специфіки картографічного зображення територій на їхню оцінку. Зокрема, за даними Е. Кастано та інших, зображення країн Євросоюзу як окремих держав або як спільної території змінювало оцінки ворожості/дружелюбності ЄС в американських студентів за рахунок створення ефекту реальності існування Інших [3]. Цей результат яскраво ілюструє ефект, який західними науковцями визначається як «географічна візуалізація». Отже, можна цілком погодитися з думкою ряду фахівців про те, що реальні карти можуть виступати як ефективним політико-географічним образом, так і ефективним методом формування політичної свідомості [1]. Врешті-решт, ще Г. Лебон зазначав, що найбільший вплив на маси мають ідеї, котрі сформульовані в найпростішій образній формі. З іншого боку, маємо всі підстави погодитися з думкою Ф. Корочкіна, що *«опосередкованість читання карти системою символів і неминучим викривленням зображеного на карті світу робить її ідеологічним інструментом, котрий може бути використаний для маніпулювання свідомістю...»* [2, С.7].

Загалом, в основі «картографічної пропаганди» лежить кілька простих за сутністю прийомів: маніпулювання кольорами, розмірами, проєкціями, географічними назвами (топонімами) та символами (стрілки-«напрямки» та ін.) [5]. Всі вищенаведені приклади дають можливість побачити тісний зв'язок карт «реальних» із картами ментальними (зокрема з «геополітичними ментальними картами»), свого роду «інтеріоризацію» перших, і подальшу трансформацію їх у відповідні геополітичні уявлення [1]. Отже, оскільки в ситуації військово-політичного конфлікту саме масова геополітична свідомість часто стає об'єктом впливу інформаційно-психологічної війни, постає необхідність у розробці ефективних психологічних антиманіпуляційних технологій.

Список використаних джерел

1. Дроздов О. Ю. Основи психології масової геополітичної свідомості: монографія / О. Ю. Дроздов. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2016. – 564 с.
2. Корочкин Ф. Ф. Эстетические проекции картины мира на материале исторической картографии: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук: 09.00.04 / Ф. Ф. Корочкин. – СПб., 2015. – 20 с.
3. Castano E. The perception of the other in international relations: Evidence for the polarizing effect of entitativity / E. Castano, S. Sacchi, P. H. Gries // Political Psychology. – 2003. – Vol. 24, No.3. – pp. 449-468.
4. Herb G. H. Under the Map of Germany: Nationalism and Propaganda 1918-1945 / G. H. Herb. – London, NY. : Routledge, 1997. – 250 p.
5. Monmonier M. How to Lie with Maps / M. Monmonier. – 2nd edition. – Chicago : The University of Chicago Press, 1996. – 207 p.